

הרס בתים בצור באהר: מחוץ לירושלים ובתוך הגדר

ד"ר ליאור להרס*

נייר רקע, יולי 2019

גדר/חומת הפרדה באזור ירושלים נבנתה ברובה בסמוך לגבול המוניציפאלי של ירושלים כך שהיא מפרידה בין השכונות במזרח ירושלים לבין הגדה המערבית, אך התוואי של הגדר במרחבים מסוימים בעיר יצר שני סוגים של מצבים חריגים ומורכבים. בכמה אזורים הגדר הביאה לכך ששכונות בגבול המוניציפאלי של ירושלים הוצאו אל מחוץ לגדר (כמו כפר עקב). במקביל לכך, הגדר הביאה לכך שכמה אזורים שנמצאים מחוץ לגבולות ירושלים והם חלק מהגדה המערבית – וחלקם אף נמצאים בשליטה מלאה של הרשות הפלסטינית כשטחי A – נכנסו לתוך "הצד הישראלי" של הגדר. אלו הנסיבות שנוצרו בדרום העיר בשכונת צור באהר, שרובה נמצאת בתוך ירושלים (בבחירות האחרונות לעירייה תושב השכונה אף ניסה להתמודד על מקום במועצת העיר) אך אזור ואדי חומוס, שנמצא בחלק הדרום-מזרחי של השכונה, נמצא מחוץ לגבולות ירושלים ומוגדר כשטח בשליטה של הרשות הפלסטינית.

כדי להבין את התפתחות אזור המגורים בואדי חומוס, יש לציין כי לאורך השנים אדמות צור באהר הופקעו לטובת בנייה לשכונות היהודיות תלפיות מזרח והר חומה (וגם לטובת בניית הגדר ו"הכביש האמריקאי"). לצור באהר לא נותרו עוד אזורים להתרחב מלבד מזרחה לכיוון הגדה המערבית. כך התפתח אזור מגורים זה, אליו עברו להתגורר זוגות צעירים ומשפחות צעירות מבין תושבי השכונה. במהלך הדיונים לקראת הקמת הגדר, התושבים ביקשו שהיא לא תעבור בתוך השכונה אלא תאפשר לכל השכונה, כולל המבנים בואדי חומוס, להישאר כיחידה אחת וכך אכן היה. המצב המורכב באזור זה הוליד שאלות משפטיות שונות שנידונו לאורך השנים בבתי משפט, במיוחד בנוגע למעמד המשפטי של תושבי צור באהר המתגוררים באזור. מאחר שמתחם ואדי חומוס נמצא בשליטה, ותחת סמכות של הרשות הפלסטינית (שטחי A ו-B), התושבים ביקשו וקיבלו היתרי בנייה ממשרדי התכנון של הרשות.

על רקע מצב אנומלי זה התפתח בשנים האחרונות ויכוח בין הצבא לבין תושבי ואדי חומוס. ב-2012 פרסם אלוף פיקוד מרכז צו שדורש לא להקים מבנים במרחק של 250 מטר מהגדר ובשנתיים האחרונות פורסמו צווי הריסה נגד מספר מבנים בשכונה. בשלב זה מדובר על הרס של 13 מבנים ובהם כ-70 יחידות דיור. בדין המשפטי טענו התושבים הפלסטינים שלישראל אין סמכות בנושא תכנון ובנייה באזור זה ושהם קיבלו היתרים מהרשות הפלסטינית. הצבא, מנגד, טען שמדובר בצורך ביטחוני, ובג"צ קיבל עמדה זו. הצעות לפתרונות, כמו הגבהת הגדר, נדחו על ידי הצבא. בבוקר ה-22 ביולי הגיעו למקום כוחות צבא ומשטרה והחלו בהרס הבתים.

סוגיית התכנון היא אחת הסוגיות הרגישות במזרח ירושלים ונושא הריסות הבתים הוא אחד הנושאים המרכזיים והכואבים ביותר מנקודת המבט של התושבים במזרח העיר. הנושא נוגע למצב הפוליטי והמשפטי הלא פתור, להיעדר תוכניות מתאר והסדר קרקעות בשכונות הפלסטיניות, ולמדיניות העירייה בנושא היתרי בנייה ומרכיבים נוספים. הנסיבות במקרה זה הן שונות וחריגות, בשל המיקום של אזור המחלוקת בשטחים שנמצאים בשליטה של הרשות הפלסטינית, ולכן הנושא עורר תהודה בינלאומית רבה יותר בהשוואה למקרים אחרים של הרס בתים במזרח ירושלים.

כך, למשל, נערך בימים שלפני הרס הבתים [ביקור בשכונה של דיפלומטים זרים](#), רובם מאירופה וביניהם גם הקונסול הצרפתי בירושלים. לאחר הרס המבנים, גורמים בינלאומיים שונים הביעו מחאה וגינו, ובהם משרד החוץ הירדני, האיחוד האירופי ושליח האו"ם למזרח התיכון [ניקולאי מלדנוב](#). בנוסף לכך, [פורסמה מודעת גינוי](#) מטעם שלושה בכירים באו"ם: גיימי מקגולדריק, המתאם ההומניטרי בשטחים, גווין לואיס, מנהל פעולות אונר"א בגדה וגי"מס הינאן, ראש

* ד"ר ליאור להרס הוא עמית מדיניות ומנהל התוכנית לקידום שלום ישראלי-פלסטיני במכון מיתוים. הוא עמית פוסט-דוקטורט במכון ליחסים בינלאומיים על-שם לאונרד דייוויס ובמכון למחקר ע"ש הריס. טרומן באוניברסיטה העברית בירושלים.

משרד נציבות זכויות האדם בשטח הפלסטיני הכבוש. הדוברים הבינלאומיים טענו שמדובר בהפרה של המשפט ההומינטרי הבינלאומי. כמו כן, הועד הפועל של אש"ף ערך מפגש חירום וקרא לעולם להתערב.

האירוע בצור באהר הוא חמור ומעורר דאגה גם מנקודת מבט אזרחית ומוניציפאלית וגם מנקודת מבט מדינית ובינלאומית. בתוך המצב המדיני והמשפטי הסבוך ובין סוגיות הרוח גורל כמו מעמד ירושלים, הסכמי אוסלו וגדר הפרדה, נמצאות כ-70 משפחות ירושלמיות (בעלות מעמד תושב בישראל) שנמצאות בסכנה נוכח האיום של הרס אזור המגורים, וזאת על אף שקיבלו היתרי בנייה. לצעד שכזה יש השלכות הרסניות וכואבות במרקם הירושלמי העדין והן מעמידות בספק רב את ההצהרות ואת התוכניות של מוסדות המדינה והעירייה, בשנים האחרונות, לגבי קידום מאמצים לטובת שיפור חייהם של התושבים במזרח ירושלים.